

Olga Kunst-Gnamuš

Pedagoški inštitut
pri Univerzi Edvarda Kardelja
v Ljubljani

PRIMER POMENSKO, FUNKCIJSKO IN OPERATIVNO ZASNOVANE OBRAVNAVE

Ob primeru obravnave osebnega zaimka želim ponazoriti, da mora biti podstava sodobnega jezikovnega pouka pomensko in funkcijsko jezikoslovje in da je treba jezikoslovna spoznanja pretvoriti v šoli v ustrezne didaktično-spoznavne postopke.

Pomensko in funkcijsko jezikoslovje razlaga pomen jezikovnih izrazov (fonemov, besed in oblik, besednih zvez, stavkov, stavčnih zvez in besedil) ter pojasnjuje vlogo posameznih jezikovnih sredstev pri nastajanju povedi in besedil. Izraz operativizacija pa pomeni pretvorbo strokovnih znanj v didaktično-spoznavne postopke (oblike in metode) pri pouku.

Jezikoslovna podstava

Da bi lahko pri jezikovnem pouku uspešno uzaveščali razmerja med pomenom, izrazom in funkcijo, morajo biti ta temeljna razmerja najprej jasna učitelju samemu.

V našem primeru je treba najprej odgovoriti na vprašanja: Kaj je pomen osebnega zaimka?

Kakšno vlogo ima pri nastajanju povedi in besedila?

Šele ko smo dovolj jasno odgovorili na ti dve vprašanji, se lahko lotimo metodično predelave jezikoslovnega znanja. Bistvo te pa je odgovor na vprašanje:

Katere jezikovne in miselne dejavnosti mora učenec opraviti, da bi osvojil znanja in da bi ta vplivala tudi na jezikovno rabo?

Podlaga za opazovanje jezikovnega izraza ne smejo biti posamezne besede, ampak dejanske sporazumevalne enote, povedi ali besedila. V njih se mora opazovani pojav pojavljati v tipični obliki in zadosti pogosto. Izrabljamo že oblikovana besedila, spretni učitelj pa jih bo ustvarjal neposredno pri obravnavi.

Pomen in vloga osebnega zaimka

Z osebnim zaimkom poved navezujemo na govorni položaj. Pomen osebnega zaimka opazujemo na podlagi že osvojene vednosti, da je beseda (besedna zveza) v povedi nosilec dveh pomenskih podatkov: predmetnopomenskega in skladenjskega. Prvega pridobimo na podlagi poimenovalnega razmerja med izrazom in sporočano predmetnostjo, drugega na podlagi razmerij, ki obstajajo med predmeti, zajetimi v dogodek in izraženimi kot skladenjska razmerja v povedi.

Urednici dr. Bredi Pogorelčevi se zahvaljujem za strokovne smernice pri predelavi besedila.

Primer:

Predmetni pomeni:

DOGODEK

Izraz:

PETER

IZROČA

PISMO

PISMONOŠI.

Skladenjski pomeni:

Vršilec, dejanje, prizadeti predmet, prejemnik.

Zunajjezikovne dogodke preslikamo v stavčni pomen tako, da predmetnost poimenujemo, z oblikovanjem poimenovalnih enot v stavčne člene pa izrazimo pomenske vloge v dogodku udeležene predmetnosti. Dogodek namreč ni vsota predmetov, ampak njihov v razmerja urejen sestav.

Skušajmo na podlagi tega splošnega metodološkega izhodišča razvozlati pomen osebnih zaimkov. Tudi ti nosijo v povedi oba pomenska podatka.

Predmetni pomeni:

SPOROČEVALEC

NASLOVNIK

NEUDELEŽENEC

1. oseba

2. oseba

3. oseba

Izraz:

JAZ bom šel na sestanek,

TI MI boš pripravil gradivo,

JURE pa TI bo pri tem pomagal.

Skladenjski pomeni:

vršilec (os.)

vršilec (os.)

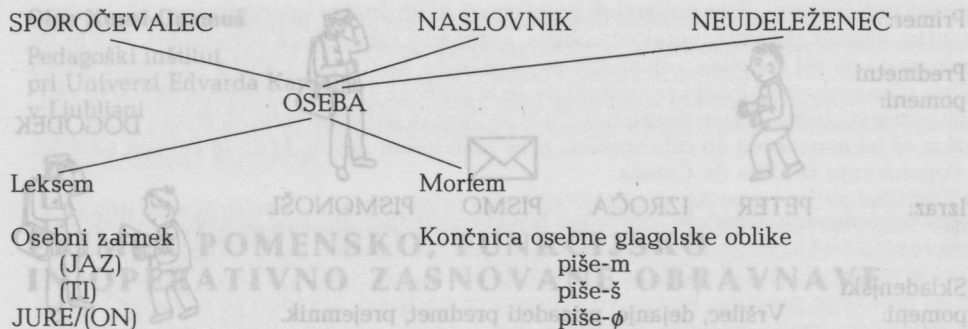
prejemnik (pr. 3)

prejemnik (pr. 3)

Osebna zaimka za 1. in 2. osebo kažeta torej na položajsko dano predmetnost, in sicer samo na najpomembnejše sestavine te predmetnosti: s p o r o č e v a l c a (tistega ki govori) in n a s l o v n i k a (tistega, s katerim sporočevalec govori). 3. osebo (neudeleženca) pa je treba poimenovati s samostalnikom. To dejstvo je treba širše ovrednotiti: tako z osebnim zaimkom kot samostalnikom poimenujemo predmetnost. Kadar gre za tretjo osebo, si samostalnik in osebni zaimke to vlogo delita (kot bomo videli kasneje), za izražanje sporočevalca in naslovnika pa praviloma uporabljamo le osebni zaimke. Tako je jezik dosegel neverjetno ekonomičnost v izrazu: vloge sporočevalca in naslovnika se menjujejo, izraz pa ostaja vedno isti. V izjemnih okoliščinah lahko sporočevalec poimenuje tudi sebe (Jaz, kralj danski), pogosto poimenuje tudi naslovnika (Peter, prinesi ...). Vendar sta sporočevalec in naslovnik pridobila svoji imeni v vlogi tretje osebe, v kateri jima je bilo to nujno potrebno, v vlogi sporočevalca in naslovnika pa bi lahko shajala brez imen.

Sklenemo lahko, da z osebnim zaimkom izražamo udeležence sporočanja, tretjo osebo, ki položajsko ni razvidna, pa poimenujemo s samostalnikom. Z oblikami osebnega zaimka pa izražamo v povedi pomenske vloge, ki jih imajo udeleženci v predstavljenem dogodku.

Osebni zaimke pa ni vedno izražen. Kadar z njim izražamo v povedi vlogo vršilca dejanja/nosilca stanja ali dogajanja, je pomenski podatek izražen že z osebno glagolsko obliko – povedkom. Osebo v vlogi vršilca/nosilca izražamo z dvema jezikovnima sredstvom:

Za redundantno (podvojeno) izražanje udeležencev sporočanja v vlogi vršilcev/nosilcev se odločimo le tedaj, kadar želimo temeljnemu sporočilu dodati še posebni poudarek; sicer uporabljamo le osebno glagolsko obliko.

Toda te možnosti nimamo samo v imenovalniških oblikah oziroma pri skladijenskopomenskih vlogah vršilca/nosilca, ampak tudi v drugih sklonih (rodilniku, dajalniku, tožilniku) oziroma tudi tedaj, kadar imajo udeleženci druge skladijenskopomenske vloge.

V teh treh sklonih imamo na razpolago naglasno in naslonsko obliko osebnih zaimkov.

Osebni zaimek v povedi (podobno tudi osebna glagolska oblika) sporoča dva pomenska podatka: vlogo osebe v govornem dogodku (sporočevalec, naslovnik, neudeleženec) ter vlogo udeležencev v dogodku, ki je predmet sporočila.

Z osebnim zaimkom poved navezujemo na sobesedilo

Posebno obravnavo zahteva predmetnost (bitja, stvari, pojmi), o kateri sporočevalec sporoča, a položajsko ni razvidna. Zato jo poimenuje s samostalnikom (ali samostalniško besedno zvezo). Torej je samostalnik ime za tretjo osebo, kot beremo že v Toporišičevi slovnici (1976). Če se v povedih, ki sestavljajo besedilo, izrazi za isto predmetnost (v drugačni ali enaki skladijenskopomenski vlogi) ponovijo v neposredni bližini, jih **p o z a i m e n i m o**, to je opustimo njihova samostalniška ali samostalniško-zvezna poimenovanja, z zaimkom pa ohranimo podatek o njihovi skladijenskopomenski vlogi. Izražen je z obliko osebnega zaimka.

Mavgli je zagledal žensko, ki je bila dobra z *njim* in ki *ji* je pred tako davnim časom rešil življenje.

Če bi ponavljajočih se izrazov za predmetnost ne pozajmljali, bi poved imela takšno obliko:

Mavgli je zagledal žensko, ki je bila dobra z Mavglujem in tej ženski je Mavgli pred tako davnim časom rešil življenje.

Pozajmljanje v neposrednem sobesedilu poimenovane predmetnosti ima velik pomen, saj razbremeni besedilo prevelike redundance.

Dejstvo, da samostalnike ali samostalniške zveze v besedilu pozajmljamo, ponovno potrjuje, da s samostalniki poimenujemo predmetnost (bitja, stvari, pojme), ki ima vlogo tretje osebe, in je torej samostalnik v tretji osebi.

Skupna (poimenovalna) vloga samostalnika in zaimka (samostalnik izraža tretjo osebo, zaimek prvo in drugo; tretjo, če je njeno ime znano iz sobesedila) v razmerju do predmetnosti se vzporedno kaže pri izražanju svojine. Svojino izražamo s svojilnimi pridevniki ter osebno svojilnimi zaimki. Svojino sporočevalca in naslovnika vedno z osebno svojilnimi zaimki, svojino tretje osebe pa s svojilnim pridevnikom ali osebno svojilnim zaimkom. Slednjega rabimo, če izražamo svojino tretje osebe, ki je bila poimenovana v sobesedilu:

Prinesi mi *Petrov* dežnik.

Peter je tu. Prinesi *njegov* dežnik.

Razmišljanje pod točko 1 in točko 2 lahko strnemo v naslednjo preglednico:

Poimenovanje predmetnosti in svojine	Poimenovanje predmetnosti	Poimenovanje svojine
1. Sporočevalac (1. os.) Naslovnik (2. os.)	osebni zaimek (jaz, ti)	osebno svojilni zaimek (moj, tvoj)
2. 3. oseba, tisto, o čemer sporočamo, a v sporočanju dejavno ne sodeluje	samostalnik	svojilni pridevnik

Pozaimljanje, kakor hitro je mogoče:

Peter je pred vrati. Najdi *njegov* dežnik in *mu* ga vrni.

Obravnavajo osebne zaimke lepo razkriva, kako je sporočilo povedi vpeto v okvire sporazumevanja in zunaj njih ni razumljivo. Z osebnim zaimkom izražamo vloge udeležencev sporočanja v dogodku, o katerem sporočamo. Iz sporočila o dogodku zremo, katere vloge so imeli v njem udeleženci sporočanja. Nosilec teh podatkov je osebni zaimek.

Preveri, ali je opisana jezikoslovna razlaga pojava (pomen in vloga osebnih zaimkov) ustrezna. Reši naslednji nalogi.

1. Oblikuj dve povedi. V prvi izrazi z osebnim zaimkom pomenske podatke, ki so zaznamovani z 1, v drugi tiste, ki so zaznamovani z 2.

Vloge v govornem dogodku:

SPOROČEVALEC NASLOVNIK NEUDELEŽENEC

Vloge v glagolskem dogodku: PODARITI,

VRŠILEC PREJEMNIK PREDMET (knjiga)

Pri reševanju naloge boš ugotovil, da nekateri pomenski podatki še manjkajo, npr. tisti, ki določajo rabo poudarnih ali naslonskih oblik, izražanje vršilca z osebnim zaimkom ali samo z osebno glagolsko obliko. Vendar pa bi zajetje teh podatkov zahtevalo obsežnejšo uvodno obravnavo še drugih dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje sporočila.

Manjkajo tudi podatki o času glagolskega dogodka v razmerju do govornega dogodka ter o osebkovem naklonskem razmerju do dejanja.

2. Določi predmetni in skladenjski pomen z velikimi črkami napisanih oblik osebnega zaimka, tako da jih boš s črto povezal z ustreznim pomenskim podatkom.

Predmetni pomen: SPOROČEVALEC NASLOVNIK NEUDELEŽENEC

Izraz: Toda nenadoma se je pred MENOJ zrušil ves svet.

Skladenjski pomen: Zrušiti se, nosilec dogajanja, kraj, čas.

Katera temeljna znanja, ki bi mu razširila vpogled v pomen in funkcioniranje jezika, naj bi učenec osvojil pri obravnavi osebnega zaimka?

Spoznal naj bi pojem osebe (1. oseba je sporočevalec, govoreči; 2. oseba naslovnik, tisti, s katerim govorimo; 3. oseba v sporočanju dejavno neudeležena predmetnost) ter način njenega izražanja. Z oblikami osebnega zaimka pa izražamo pomensko vlogo, ki jo imajo udeleženci sporočanja v dogodku, o katerem sporočamo. Spoznal naj bi, da tretjo osebo poimenujemo s samostalnikom, da pa jo, kakor hitro je mogoče, v besedilu ponovno pozaimenimo, to je izrazimo z zaimkom. Tako bi osvojil pomen osebnega zaimka, oblike osebnega zaimka ter njihovo vlogo ter zaimek kot sredstvo navezovanja povedi s sobesedilom.

Marsikdo se bo seveda prestrašil, misleč, da smo svojčas učence vendarle naučili prepoznati osebne zaimke, jih sklanjati ali celo določati. Zagotovo pa ne bodo uspeli osvojiti teh spoznanj.

Na take pomisleke odgovarjam tako:

Kaj so imeli od tega, če so se snov naučili, a so jo potem tudi hitro pozabili? Bistva zaimenske besede niso dojeli. In koliko je to znanje vplivalo na rabo jezika, na razumevanje postopkov nastajanja povedi in besedila? Verjetno zelo zelo malo.

Razen tega imamo v razredu učence, ki so vajeni misliti in radi mislijo. Čemu bi jih prav pri spoznavanju jezikovnega sestava oropali za take priložnosti?

Postopek je videti zapletenejši, kot dejansko je, tudi zato, ker moramo mi sami spremeniti oziroma dopolniti naše razmerje do jezika. To pa je pri vsej stvari najnapornejše. Spremeniti se je treba do take mere, da bomo morali začeti sami jezikoslovno razmišljati.

Ali je obravnava zaimkov pomembna iz zornega kota rabe

Pri odmeri časa za določeno slovnično poglavje je treba najprej odgovoriti na vprašanje, kakšna so razmerja med znanjem in njegovo uporabnostjo pri praktičnem sporočanju. Tega vprašanja v metodiki ni mogoče obravnavati mimo vprašanja, k a k o snov obravnavati, da bi vplivala na praktično sporočanje. Tudi zelo uporabno snov je namreč mogoče podajati tako, da v najboljšem primeru vpliva na razvijanje spominskih zmožnosti.

Najprej je torej treba pogledati, ali raba osebnega zaimka predvsem v funkciji navezovanja dela otrokom ali celo odraslim težave. Ali razčlemba njihovih besedil razkriva, da jim dela težave pozaimljanje kot sredstvo vstavljanja povedi v sobesedilo? V besedilih otrok ali celo odraslih pogosto naletimo na tovrstne napake:

(1) Dečki so naredili stolp. Mačka jim je stolp podrla.

V drugi povedi je po nepotrebem ponovljen izraz, znan iz sobesedila. Podobno velja za naslednjo vsoto oblikovno nepovezanih povedi.

(2) Raziskava bo dokončana do pogodbenega roka. Posebnih ovir med potekom raziskave nismo imeli. O rezultatih raziskave pa še ne moremo poročati, ker še ni dokončana.

Tovrstne napake razkrivajo, da bi bilo treba postopke pozajmljanja uzavestiti kot pomembno obliko navezovalnih postopkov.

Metodična operativizacija spoznanj o pomenu in funkciji osebnega zaimka

Da bi lahko smotrno zasnovali obravnavo osebnega zaimka, je bilo treba odgovoriti na vprašanje, kakšno vlogo opravlja pri nastajanju povedi in besedila in kakšen pomen ima to znanje za rabo.

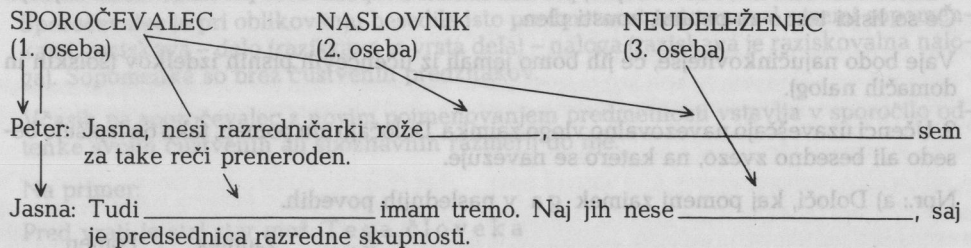
Temeljno vodilo pri iskanju metodičnih postopkov pa je spoznanje, da lahko učenec pride do zaželenih spoznanj le z lastno dejavnostjo in le prek njé razvija zmožnosti. To pa zahteva, da spoznanja pretvorimo v (jezikoslovno) dejavnost učencev. Dejavnosti so tem učinkovitejše, v čim večji meri so odsev dejanskih procesov, ki potekajo pri oblikovanju povedi in besedil. V zgodnejših fazah govornega razvoja so ti procesi razvidni, kasneje se skrajšajo, ponotranjijo in potekajo po nezavedni ravni. Njihovo dejanskost odkrivamo le še v napakah slabše razvitih govorcev. Dejavnost otrok torej ne izhaja samo iz didaktičnih načel, ampak mora temeljiti na psiholingvističnem opisu jezikovnih operacij, biti mora usklajena z bistvom jezikovne dejavnosti. Zato mora operativizacija smotrov temeljiti na ustrezni jezikoslovni teoriji o postopkih upovedovanja in sporazumevanja.

Načelo operativizacije bom ponazorila z operativno zasnovano obravnavo osebnega zaimka. Osebni zaimke obravnavamo v dveh stopnjah, ki jih razčlenimo na podrobnejše korake. Podrobna členitev je odvisna od zmožnosti učencev. Nekatere je treba voditi do spoznanja kar se da postopoma, pri zmožnejših pa samo nakažemo smer razmišljanja.

1. stopnja

Na tej stopnji učenec spozna, kako sporočevalec in naslovnik ter neudeleženeц izrazijo v sporočilu povedi vloge, ki jih prevzamejo v dogodku. Začnemo s pomensko najpomembnejšo vlogo vršilca dejanja/nosilca stanja ali dogajanja.

Nato postopek razširimo na druge skladenjskopomenske vloge. Za obravnavo je primerno besedilo v obliki dvogovora med sporočevalcem ali naslovnikom, še bolje pa je, če spretni učitelj organizira pogovor neposredno v razredu. Razdeli vlogi sporočevalca in naslovnika (med pogovorom se ti vlogi zamenjujeta, ta okoliščina je za obravnavano snov pomembna, saj sleherni sporočevalec izrazi svojo vlogo z enakim izrazom). Dogovoriti se morata, kateri izmed njiju bo vršilec spornega dejanja, npr. k d o bo na koncu leta izročil razredničarki rože. Kot izid pogovora nastane tabelska slika, v kateri je treba izraziti, kateri izmed udeležencev pogovora bo prevzel sporno vlogo v dogodku. Učenci sami vpišejo manjkajoče sestavine povedi, tako da izrazijo, kdo izmed udeležencev bo prevzel vlogo vršilca dejanja.

Nato učenci raziskujejo, kako je sporočevalec izrazil sebe v vlogi vršilca, kako je izrazil naslovnika in kako neudeležencea, tretjo osebo.

Tabelsko sliko je seveda treba skrbno pripraviti ter besedila podrediti didaktičnim smotrom. Vendar pa je bistvena zveza s sporočanjem dosežena: sporočanje je podlaga za opazovanje jezikovnega pojava, jezikovni pojav opazujemo iz zornega kota vloge v sporočilu.

Tako bo mogoče zasnovati jezikovno vzgojo šele tedaj, ko bomo začeli pomensko in funkcijsko zasnovani pouk uvajati celovito.

Za sedaj pa so morda ti poskusi videti še precej izjemni in zato težje prenosljivi v prakso.

Znanje je treba izpopolniti z uvedbo oblik za razna števila in razne sklone. Npr.: Dopolni poved z manjkajočo pomensko sestavino. V prvi povedi je nosilec pomenske vloge naslovnik, v drugi sporočevalec:

NASLOVNIK

SPOROČEVALEC

Učitelj je poklical _____, ne _____

Določi, kateri izmed udeležencev sporočanja je nosilec pomenske vloge prejemnika in cilja.

Ne bom TI več posojala knjig, saj MI JIH ne vračaš.

Tu je nakazana samo smer metodične operativizacije.

Na tej stopnji učenec spozna, da osebni zaimек pomeni sporočevalca (1. osebo), naslovnika (2. osebo) in neudeleženca (3. osebo) ter da z raznimi oblikami osebnega zaimka izražamo pomenske vloge, ki jih imajo udeleženci v dogodku, o katerem sporočamo. Oblike zaimkov uredimo po sklonih, številih in spolu, kjer ga izražamo.

2. stopnja

Na tej stopnji učenec spozna, da tretjo osebo (neudeleženca) poimenujemo, v sobesedilih pa besedo ali besedno zvezo znova na d o m e s t i m o z osebnim zaimkom. Primeri jav so vzeti iz delovnega zvezka Besede naše so žive (Slabe – Gnamuš, 1981).

1. Učenci se vadijo v p o z a i m l j a n j u besed ali besednih zvez:

Npr.: Podčrtaj samostalnik, ki se ponovi, in ga nadomesti z zaimkom. Napiši izboljšani dvojici povedi.

– Narisana je premica. Na premici je označena točka.

– Lisica beži zelo hitro in vztrajno, pri tem krmari z repom. Celo psi lisico težko najdejo. Če so lisici tesno za petami, spusti plen.

Vaje bodo najučinkovitejše, če jih bomo jemali iz učenčevih pisnih izdelkov (šolskih in domačih nalog).

2. Učenci uzaveščajo navezovalno vlogo zaimka. Določajo mu pomen, tako da izpišejo besedo ali besedno zvezo, na katero se navezuje.

Npr.: a) Določi, kaj pomeni zaimек g a v naslednjih povedih.

Zaimек	Pomen

Na gozdni poti smo srečali gozdarja.

Povprašali smo ga po njegovem delu.

ga	gozdar

Polh živi najraje v bukovih in hrastovih gozdovih.
Lovijo ga ponoči s posebnimi pastmi.

b) Nariši, kaj pomenijo poševno tiskani zaimki.

Šivanka je padla na tla. Poišči jo.

Zvonček je ovenel. Zalij ga.

Postavi mizo na sredo sobe in jo pokrij s prtom.

c) Podčrtaj v besedilu besede ali besedne zveze, ki določajo označenim zaimkom pomen.

V starih časih, tako pripovedujejo, je lev lahko letal po zraku. Takrat nobena žival ni bila varna pred *njim*. Lev pa je zavaroval kosti oglodanih živali. Dve beli vrani sta *jih* morali stražiti noč in dan.

Opričeno sklepamo, da bi bile vaje v pozajmljanju koristne tudi za rabo, še posebej, če bi temeljile na dejanskih napakah, ki jih učenci delajo pri oblikovanju besedil.

Izraba izbirnih sredstev

Pri slovničnem pouku pa je treba vselej paziti, da postopkov ne bi preveč zožili in učenec zamejili izraznih možnosti. Jezik namreč nudi za izražanje enake vrednosti izbirna sredstva ter tako sporočevalcu omogoča, da s sporočilom izrazi svoje videnje dejanskosti.

Iz naslednjih stavkov lahko tvorimo besedilo po dveh postopkih:

- s pozajmljanjem sobesedilno znanih izrazov,
- z njihovim sopomenskim izražanjem.

Raziskava bo končana do pogodbenega roka. Med potekom raziskave ni bilo posebnih ovir. O rezultatih raziskave ne moremo poročati, ker raziskava še ni končana.

a) Raziskava bo končana do pogodbenega roka. Med njenim potekom ni bilo posebnih ovir. O rezultatih (raziskave) ne moremo poročati, ker še ni končana.

b) Raziskava bo končana do pogodbenega roka. Med potekom dela ni bilo posebnih ovir. O rezultatih raziskave še ne moremo poročati, ker naloga še ni končana.

Sporočevalec je pri oblikovanju besedila isto predmetnost poimenoval s tremi sopomenkami: raziskava – delo (raziskava je vrsta dela) – naloga (raziskava je raziskovalna naloga). Sopomenke so brez čustvenih predznakov.

Včasih pa sporočevalec z novim poimenovanjem predmetnosti vstavlja v sporočilo odtenke svojih čustvenih ali spoznavnih razmerij do nje.

Na primer:

Pred vrati je stal star mož. Tega človeka nisem videl še nikoli poprej. Ali:

Pred vrati je stal star mož. Tega potepuha nisem videla še nikoli poprej.

Z izrazom potepuh izrazim svoje videnje predmetnosti. Za koga drugega bi morda ista predmetnost pomenila kaj drugega (npr. reveža). Prek operacij p o z a i m l j a n j a učenci spoznajo:

- podvrsto samostalniške besede (izraze za osebe, to je udeležence sporočanja),
- njeno vlogo pri nastajanju besedila,
- operacijo nadomeščanja, njeno vrednost pri sporočanju in jezikoslovnem raziskovanju.

Literatura:

Slabe V., Kunst Gnamuš O. (1981): Besede naše so žive, delovni zvezek za učence, Pedagoški inštitut.

Toporišič J. (1976): Slovenska slovnica, Obzorja, Maribor.

Kunst Gnamuš O. (1981): Pomenska sestava povedi, Pedagoški inštitut.

Dik, S. C. (1978): Functional Grammar, North-Holland Publishing company.

Slovenščina v javni rabi

» PRIMER « in » ZGLED «

Izraza ‚primer‘ in ‚zglede‘ sta si pomensko precej blizu. Večkrat se celo težko odločimo, ali naj uporabimo enega ali drugega, in to nam daje misliti, da sta v tisti zvezi enako dobra. Marsikdaj pa ne more biti dvoma, da lahko uporabimo samo ‚primer‘ ali samo ‚zglede‘. Iz naše današnje rabe je ‚zglede‘ močno izginil, spodrinil ga je ‚primer‘, vsaj deloma pod vplivom površnega prevajanja iz srbohrvaščine. Naj za uvod navedem nekaj zgledov, kako se izraza pravilno rabita, to nam bo hkrati pokazalo razloček med njima.

Primer: Tukaj gre za poseben primer. Bilo je že veliko primerov te smrtne bolezni. V vašem primeru gre za nekaj drugega. V vseh takih primerih bi morala poseči vmes policija.

Zglede: Največ se naučimo ob zgledih. To zgodbo sem ti povedal v svarilen zglede. Navedel je več zgledov, ki potrjujejo pravilo. V tem primeru ti ga žal ne morem postavljati za zglede. Slab zglede bo v takih primerih naredil veliko škodo.

Pomensko se ločita tudi pridevnika, izpeljana iz teh dveh imen, čeprav je raba prinesla različne odtenke. Če hočemo kaj resnično pohvaliti, rečemo, da je *zgodno*: Vedel se je zgodno. Vse smo našli v zgodnem redu. *Primeren* pomeni precej manj, čeprav sem našel v neki slovnici, da nam ‚primerno vedenje‘ pomeni ‚ustrezno vedenje‘. Že fraza, da mi gre ‚okolščinam primerno‘, pa ni posebno pohvalna, saj pomeni, da mi gre tako, kakor pač dopuščajo okolščine. In nekdanji red za vedenje, *primerno*, je pomenil komaj toliko kot zadostno.

Ker je današnja površna raba otopila občutek za razloček med izrazoma, si moramo pomagati s pogledom v druge jezike, ki imajo prav tak besedni par, kot sta ‚primer‘ in ‚zglede‘: angleško sta to *case* in *example*, francosko *cas* in *exemple*, nemško *Fall* in *Beispiel*, in gotovo je podobno še v kakem jeziku.

V srbohrvaščini pa se za oboje uporabljata »primjer«. Ker nekateri časnikarji ali tudi nekateri knjižni ljudje prevajajo le mehanično, brez premisleka, podajajo v slovenščini kot *primer* tudi tisto, kar bi mo-